

LBRIS

We know
Liliana AGACHE

Mariana POPA

SINTAXA FRAZEI PE ÎNȚELESUL TUTUROR

CUPRINS

INTRODUCERE	9
PARTEA I	11
Capitolul I – SINTAXA	11
1.2 Relații sintactice	12
1.3 Relația de nondependență sau de coordonare.....	14
1.4 Raportul de dependență sau de subordonare	16
Capitolul al II-lea – PROPOZIȚII SUBORDONATE	
NECIRCUMSTANȚIALE	21
2.1 Propoziția subordonată subiectivă (SB.)	21
2.2 Propoziția subordonată predicativă (PR.).....	26
2.3 Propoziția subordonată predicativă suplimentară (P.S.)	30
2.4 Propoziția subordonată completivă directă (C.D.)	34
2.5 Propoziția subordonată completivă secundară (C.SEC.).....	39
2.6 Propoziția subordonată completivă indirectă (C.I.).....	42
2.7 Propoziția subordonată completivă prepozițională (C. P.).....	45
2.8 Propoziția subordonată completivă de agent (C.AG.).....	50
2.9 Propoziția subordonată completivă predicativă a obiectului (C.P.O.).....	53
2.10 Propoziția subordonată completivă comparativă (C.C.)	56
2.11 Propoziția subordonată apozitivă sau apozitia (AP.).....	58
2.12 Propoziția subordonată atributivă (AT.).....	61

Capitolul al III-lea - PROPOZIȚII SUBORDONATE

CIRCUMSTANȚIALE	69
3.1 Propoziția subordonată circumstanțială de loc sau circumstanțială locală (C.L.).....	69
3.2 Propoziția subordonată circumstanțială de timp sau circumstanțială temporală (C.T.)	75
3.3 Propoziția subordonată circumstanțială de mod sau circumstanțială modală (C.M.)	83
3.4 Propoziția subordonată circumstanțială cantitativă (C. CANT.).....	89
3.5 Propoziția subordonată circumstanțială de cauză sau circumstanțială cauzală (CZ.).....	92
3.6 Propoziția subordonată circumstanțială de scop sau circumstanțială finală (C.S.)	100
3.7 Propoziția subordonată circumstanțială condițională (CȚ.).....	105
3.8 Propoziția subordonată circumstanțială concesivă (C.CV.).....	109
3.9 Propoziția subordonată circumstanțială consecutivă (C.CNS.).....	115
3.10 Propoziția subordonată circumstanțială instrumentală (C. INST.).....	119
3.11 Propoziția subordonată circumstanțială sociativă (C. SOC.)	121
3.11 Propoziția subordonată circumstanțială de relație (C. REL.).....	123
3.12 Propoziția subordonată circumstanțială de excepție (C. EXCEP.)	126
3.13 Propoziția subordonată circumstanțială opozițională (C. OPOZ.).....	130
3.14 Propoziția subordonată circumstanțială cumulativă (C.CUMUL.).....	134

PARTEA II**PROPOZIȚIA SUBORDONATĂ CONJUNCȚIONALĂ ȘI****PROPOZIȚIA SUBORDONATĂ RELATIVĂ**..... 139**Capitolul I - PROPOZIȚIA SUBORDONATĂ CONJUNCȚIONALĂ****ȘI RELATIVĂ -** 139

1.1 Propoziția subordonată conjuncțională necircumstanțială	139
1.2 Propoziția subordonată relativă necircumstanțială.....	160
1.3 Propoziții subordonate conjuncționale circumstanțiale.....	182

1.4 Propoziții subordonate relative circumstanțiale	215
1.5 Texte propuse pentru analiză.....	236
1.6 Rezolvare - Texte propuse pentru analiză	256

Capitolul al II-lea - ELEMENTE DE SUBORDONARE COMUNE

DIFERITELOR TIPURI DE SUBORDONATE

CONJUNCȚIONALE ȘI RELATIVE -.....278

2.1 Conjunții subordonatoare comune diferitelor tipuri de subordonate conjuncționale.....	278
2.2 Pronume relative și adjective pronominale relative comune diferitelor tipuri de subordonate relative	282
2.3 Adverbe relative comune diferitelor tipuri de subordonate relative.....	286

Bibliografie291

PARTEA I

Capitolul I – SINTAXA

1.1 Sintaxa între tradițional și modern

Atunci când ne referim la știința lingvistică, disciplina care studiază structurile propoziționale se numește sintaxă.

Sintaxa este a doua secțiune a gramaticii tradiționale, *„care are ca obiect de studiu îmbinarea cuvintelor în unități sintactice, acestea (unitățile sintactice) implicând - în afara „detaliilor” (topica, continuitatea/discontinuitatea, afirmația/negația) - raporturile sintactice și funcțiile sintactice.”*¹

Sintagma este o construcție cu un număr minim de elemente care se caracterizează prin autosuficiență semantică și structurală.

Odată cu apariția Gramaticii de Bază a Limbii Române, se propune o abordare *„morfosintactică”*, renunțându-se la divizarea gramaticii în morfologie și sintaxă. Se propune o nouă abordare prin introducerea perspectivei morfosintactice. *„Clasele lexico-gramaticale și grupurile sintactice sunt urmărite, în același timp, sub aspect sintactic (organizarea internă a grupului și locul de inserare a fiecăruia în ansamblul propoziției) și sub aspect flexionar (trăsături flexionare ale centrelor de grup, în ipostaza lor de centre flexibile).”*²

Prima parte a cărții propune o morfologie a claselor flexionare și o sintaxă a grupurilor, tot aici apărând și propozițiile subordonate, corespunzătoare sintaxei. Partea a II-a a cărții analizează funcțiile sintactice, totodată și propozițiile

¹ Dimitriu, C., *Tratat de gramatică a limbii române. Sintaxa*, Ed. Institutul European, Iași, 2002, p. 857.

² *Gramatica de Bază a Limbii Române*, Caiet de exerciții, Ediția a II-a, Ed. Universul Enciclopedic Gold, București, 2016, p. 3, coord. Pană Dindelegan, G.

subordonate corespunzătoare. Se poate observa faptul că propozițiile subordonate apar la finalul funcției sintactice. O deosebire fundamentală este faptul că, în carte, propoziția subordonată corespunzătoare subiectului este denumită propoziție relativă sau propoziție conjuncțională. Se ia în considerare elementul de relație. Tradițional, propoziție subordonată subiectivă, predicativă, completivă, acestea își schimbă denumirea în funcție de elementul de relație, devenind propoziții subordonate, conjuncționale și propoziții subordonate relative. Denumirile consacrate apar, totuși, în caietul de exerciții ce însoțește cartea. Dispare atributul, fiind înlocuit de modificator, posesor, cuantificator, determinant, dar apare funcția sintactică de apozitie pentru structurile apozitive.

În viziunea *Gramaticii Academiei Române* (GBLR), **sintaxa „studiază combinarea cuvintelor în grupuri de cuvinte și în propoziții, după reguli stricte, specifice fiecărei limbi, reguli care variază de la o clasă lexico-gramaticală la alta, iar în cadrul aceleiași clase, de la o subclasă la alta (de exemplu, se poate vorbi de reguli de combinare ale clasei verbului și, în cadrul acesteia, de reguli de combinare ale subclasei verbelor tranzitive, ale celor intransitiv-copulative, intransitiv-impersonale).”³**

În raport cu GALR - *Gramatica limbii române* editată de Academia Română în 2005, GBLR - *Gramatica de Bază a Limbii Române* propune o nouă viziune, aceea de recunoaștere a funcțiilor proprii grupului nominal, determinant, cuantificator, modificator și posesor, renunțând la funcția sintactică, de atribut, care era prezentă în GALR.

1.2 Relații sintactice

Relația sintactică este un „factor de coeziune care asigură îmbinarea unităților sintactice inferioare în unități sintactice superioare, și anume îmbinarea părților de propoziție în propoziție și a propozițiilor în frază. Prin raporturi sintactice înțelegem relațiile/legăturile - marcate lingvistic - ce apar la nivelul unităților sintactice (propoziția, partea de propoziție, fraza,

³ *Ibidem*, p. 15.

*substitutul de propoziție/frază, textul).*³⁴ **Relațiile sintactice** se stabilesc între unități de aceeași importantă: între două subiecte/**propoziții** subiective, între două complemente/două propoziții complementive etc. sau între unități de importanță inegală: verb - complement/propoziție completivă etc.

Deosebim următoarele tipuri de relații sintactice:

1. „relația de dependență

2. relația de nondependență sau de coordonare

3. relația de echivalență sau apozitivă

1. raportul de inerență”⁵

Copiii învață.

Noi luptăm.

1. raportul de coordonare

Elevii citesc lecția ^{1/} și povestesc fragmente ^{2/}.

2. raportul de subordonare

Am cumpărat o carte ^{1/} ce mă interesa ^{2/}.

3. raportul mixt

Năpădiră asupra lui ^{1/} și-l loviră cu bolovani ^{2/} și cu ce-au mai apucat^{3/}.

4. raportul explicativ

Maria, profesoara, a plecat.

5. raportul de dublare

Maria citește veselă.

6. „raportul de incidență”

Radu ^{1/} – așa îi spunem fratelui meu – ^{2/} s-a cununat ^{1/}.⁶

1. relația de interdependență

2. relația de dependență

3. relația de coordonare

4. relația intermediară explicativ-justificativă

E frig, ^{1PP/} pentru că nu-i nimeni pe stradă ^{2CZ/}.

⁴ Dimitriu, C., *op. cit.*, p. 1122.

⁵ Guțu-Romalo, C. V., *Gramatica limbii române*, vol. al II-lea, Ed. Academiei, București, 2005.

⁶ Dimitriu, C., *op. cit.*, p. 1112-1243.

5. relația apozitivă

6. „relația de incidență”⁷

1. raportul de coordonare

2. raportul de subordonare

3. raportul apozitiv

4. „raportul predicativ (dintre subiect și predicat)”⁸

1. relația de coordonare

2. relația de subordonare

3. relația mixtă bipropozițională

Mi-a rămas în minte *din pricina figurii* lui deosebite ^{1PP/} și *pentru că atunci am auzit întâia lui povestire* ^{2CZ/}.

– Relația mixtă bipropozițională se realizează între complementul circumstanțial de cauză din prima propoziție, *din pricina figurii*, și propoziția subordonată completivă circumstanțială de cauză, *pentru că atunci am auzit întâia lui poveste*; cele două se află în raport de coordonare copulativă, realizat prin intermediul conjuncției coordonatoare copulative și.

4. relația apozitivă

5. relația zero (sau incidentă)

6. „relația de interdependență”⁹

1.3 Relația de nondependență sau de coordonare

Se stabilește între două sau mai multe unități sintactice. Unitățile sintactice aflate în relație de coordonare sunt unități de același tip (*El vine azi și pleacă mâine*. - propoziții principale) sau diferite (*El spune puține lucruri și ce crede/ cum crede*. - unități sintactice diferite: grup sintactic și propoziție cu funcții diferite).

Relația de coordonare se realizează prin:

✚ **juxtapunere (parataxă):**

El vine azi ^{1/}, pleacă mâine ^{2/}.

⁷ Merlan, A., *Sintaxa limbii române: relații sintactice și conectori*, Ed. Universității Al. I. Cuza, Iași, 2001, p. 7-283.

⁸ Constantinescu-Dobridor, Gh., *op. cit.*, p. 80-88.

⁹ Trandafir, Gh., *Probleme controversate de gramatică a limbii române actuale*, Ed. Scrisul Românesc, Craiova, 1982, p. 11.

Cele două propoziții sunt coordonate prin juxtapunere sau parataxă. Raportul de coordonare se realizează cu ajutorul virgulei.

- ✚ **joncțiune** exprimată prin clase de conectori care, morfologic, sunt conjuncții și locuțiuni conjuncționale coordonatoare.

Conectori coordonatori:

- 1. copulativi:** conjuncții: *și nici (nici...nici)*, locuțiuni conjuncționale: *(atât) cât și, cum și, precum și;*

„Fiind băiet păduri cutreieram ^{1/} și mă culcam ades lângă izvor ^{2/}, “
(M. Eminescu - *Fiind băiet păduri cutreieram*)

- Cele două propoziții principale se află în raport de coordonare copulativă, realizat prin intermediul conjuncției coordonatoare copulative *și*.

- 2. disjunctivi:** conjuncții: *sau, ori, fie;*

„Ori te ouă, ^{1/} ori du-te de la casa mea ^{2/}. ”

(I. Creangă - *Punguța cu doi bani*)

- Cele două propoziții principale se află în raport de coordonare disjunctivă, realizat cu ajutorul conjuncției coordonatoare disjunctive *ori*.

„Sau taci, ^{1/} sau zi ceva mai bun decât tăcerea ^{2/}. ”

(Folclor)

- Cele două propoziții principale se află în raport de coordonare disjunctivă, realizat cu ajutorul conjuncției coordonatoare disjunctive *sau*.

- 3. adversativi:** conjuncții: *dar, însă, ci*, ori loc. conj.: *numai cât, numai că, doar că;*

„Înțelepciunea nu se împrumută cu carul ^{1/}, ci se câștigă cu bobul ^{2/}. ”

(N. Iorga)

- Cele două propoziții principale se află în raport de coordonare adversativă, realizat cu ajutorul conjuncției coordonatoare adversative *ci*.

„Nu e bine, ^{1PP/} dar mai ales nu este practic ^{2PP /} să înoți împotriva curentului ^{3SB/}. ”

(Folclor)

- Primele două propoziții sunt propoziții principale coordonate adversativ, raport realizat prin intermediul conjuncției coordonatoare adversative *dar*. Ambele propoziții sunt regente pentru cea de-a treia propoziție subordonată subiectivă.

4. conclusivi: conjuncții: *așadar, deci, carevasăzică/vasăzică*; loc. conj: *ca urmare, ca atare, în concluzie, în consecință, prin urmare, așa că, de aceea, drept care*.

„Înțelese ^{1/} că hatmanul Sandu plesnește de o veste deosebită, ^{2/} deci s-a petrecut ceva peste noapte în Țara Moldovei ^{3/}.”

(M. Sadoveanu - *Zodia Cancerului sau vremea Ducăi-Vodă*)

- Ultimele două propoziții, P2 și P3, sunt propoziții subordonate complementive directe coordonate concludiv, raport ce se realizează prin intermediul conjuncției coordonatoare concludive *deci*.

„Avea instrucțiuni de la Ciocârlan ^{1/} să meargă mai sus, ^{2/} prin urmare făcu o vizită mareșalului Cornescu ^{3/}.”

(G. Călinescu - *Scrinul negru*)

- Prima propoziție și cea de-a treia sunt propoziții principale aflate în raport de coordonare concludivă, realizat cu ajutorul locuțiunii conjuncționale concludive *prin urmare*.
- După cum se poate observa din exemplele date, raportul de coordonare se poate realiza între propoziții de același fel, principale sau secundare.

1.4 Raportul de dependență sau de subordonare

• Relația de dependență:

1. Implică existența a doi termeni: unul neomisibil, numit regent, celălalt dependent (subordonat) care, de regulă, este omisibil:

Văd bine.

Cămașa albastră.

Locuiește cu părinții.

2. Tipuri:

a) **Dependența bilaterală sau interdependența** reprezintă acea relație dintre doi termeni care se presupun reciproc. Acest tip de relație apare între subiectul și predicatul unei propoziții și formează nucleul unui enunț structurat. Fiecare termen îi impune celuilalt anumite restricții: subiectul impune predicatului numărul și persoana, iar predicatul impune subiectului cazul nominativ.

Exemple: *E primăvară.*

Fluturii zboară.

Ei aduc flori.

b) **Dependența unilaterală** reprezintă relația dintre doi termeni: un regent și un adjunct/dependent/subordonat. Se manifestă în structuri cu doi termeni (*vine repede, clasă liniștită*), dar se identifică și în structurile ternare, în care este implicat numele predicat, complementul predicativ al obiectului, **predicativul suplimentar**, complementul secundar:

Casa este mare.

El se numește Ion.

I se spune Ion.

Este numit director.

El o crede supărată.

Îl învață poezia.

➤ **La nivelul frazei, dependența unilaterală se stabilește între un cuvânt sau grup sintactic din propoziția regentă și propoziția subordonată.**

➤ **În GBLR, relația de subordonare la nivelul frazei se poate clasifica astfel:**¹⁰

- **Relația de subordonare marcată de conjuncții necircumstanțiale**

Știe^{1PP/} că va reuși^{2CD/}.

– Cea de-a doua propoziție se află în raport de subordonare față de prima propoziție deoarece verbul regent tranzitiv *știe* determină felul propoziției subordonate conjuncționale, denumită completivă directă (în caietul de exerciții ce însoțește ultima ediție a GBLR).

¹⁰ (coord.) Pană Dindelegan, G., *op. cit.*, pp. 350-351.

– Cea de-a doua propoziție se află în raport de subordonare față de prima propoziție, deoarece termenul regent din prima propoziție, *e mai bine*, determină felul propoziției subordonate conjuncționale, denumită subiectivă (în caietul de exerciții ce însoțește ultima ediție a GBLR).

Întrebarea este ^{1PP/} dacă va veni la timp ^{2PR/}.

– Cea de-a doua propoziție se află în raport de subordonare față de prima propoziție, deoarece termenul regent din prima propoziție, *este*, determină felul propoziției subordonate conjuncționale, denumită predicativă (în caietul de exerciții ce însoțește ultima ediție a GBLR).

• Relația de subordonare marcată de conjuncții circumstanțiale

Considerate de gramatica tradițională conjuncții subordonatoare, specifice anumitor propoziții circumstanțiale (cauzală, condițională, concesivă, consecutivă), aceste conjuncții și locuțiuni conjuncționale specifice își păstrează valoarea și în GBLR. Astfel, pot fi considerate conjuncții și locuțiuni conjuncționale circumstanțiale, după cum urmează:

– conjuncții și locuțiuni conjuncționale subordonatoare ce introduc **cauzale**: fiindcă, deoarece, căci, întrucât, pentru că, din cauză că, din pricină că, de vreme ce, din moment ce.

Exemplu: *Deoarece ai întârziat, ^{1CZ/} nu mai intri la curs ^{2PP/}.*

– Prima propoziție este subordonată conjuncțională cauzală, aflată în raport de subordonare față de cea de-a doua propoziție, ce se realizează prin conjuncția circumstanțială *deoarece*.

– conjuncții și locuțiuni conjuncționale circumstanțiale, specifice propoziției subordonate **concesive**: *deși, cu toate că, chiar dacă, chiar să, chiar de, măcar că, măcar să.*

Exemplu: *„Eu te cetesc **pe tine**, ^{1PP/} măcar că nu știu carte ^{2CV/}.”*

(M. Sadoveanu - *Baltagul*)

– A doua propoziție este subordonată conjuncțională concesivă, introdusă prin locuțiune conjuncțională circumstanțială, specifică subordonatei concesive *măcar că*.

– **conjunctii și locuțiuni conjuncționale circumstanțiale, specifice propoziției subordonate consecutive:** *încât, încât să, încât că.*

Exemplu: A vorbit atât de mult, ^{1PP/}încât a rămas fără glas ^{2CNS/}.

- A doua propoziție este subordonată conjuncțională consecutivă, introdusă prin conjuncție circumstanțială specifică subordonatei consecutive *încât*.

– **locuțiuni conjuncționale circumstanțiale, specifice propoziției temporale:** *imediat ce, îndată ce, ori de câte ori.*

Exemplu: *Imediat ce a sosit, ^{1/}s-a apucat de treabă ^{2/}.*

- Prima propoziție este subordonată conjuncțională temporală, introdusă prin locuțiunea conjuncțională circumstanțială *imediat ce*.

– **locuțiune conjuncțională circumstanțială, specifică propoziției subordonate opoziționale în loc să.**

Exemplu: *În loc să te vâiți, ^{1/}mai bine te-ai apuca de treabă ^{2/}.*

- Prima propoziție este subordonată conjuncțională opozițională, introdusă prin conjuncție circumstanțială, specifică subordonatei opoziționale *în loc să*.

– **locuțiuni conjuncționale circumstanțiale, specifice propoziției subordonate cumulative după ce că, pe lângă că, plus că, lasă că, lasă că.**

Exemplu: *După ce că ai întârziat, ^{1/}acum ți-ai luat o mică pauză ^{2/}.*

- Prima propoziție este subordonată conjuncțională, cumulativă, introdusă prin locuțiune conjuncțională, circumstanțială *după ce că*.

• Relația de subordonare marcată prin relative ¹¹

„Relativele - pronume, adjective și adverbe relative - introduc diverși subordonați prepozițional - modificatori, posesori, circumstanțiale sau complemente.” ¹²

Exemple: *Se știe ^{1/}care lipsește ^{2/}.*

- A doua propoziție este relativă subiectivă, introdusă prin pronumele relativ *care*.

¹¹ (coord.) Pană Dindelegan, G., *op. cit.*

¹² *Ibidem*, p. 351.

Întrebarea este ^{1/}unde va pleca ^{2/}.

- A doua propoziție este subordonată relativă predicativă, introdusă prin adverbul relativ *unde*.

• Raport de echivalență apozitivă

„Apoziționarea reprezintă o relație de echivalență, discursivă și referențială între doi constituenți, dintre care unul este de bază, iar celălalt, apozitia. (...) Apozitia este obligatoriu izolată (prozodic, prin pauze, iar grafic, prin virgule) și este obligatoriu postpusă bazei.” ¹³

Exemplu: *Și-a dorit un singur lucru, ^{1/}să aibă un copil fericit ^{2/}.*

- A doua propoziție este propoziție subordonată conjuncțională cu funcție sintactică de apozitie pentru regentul din propoziția principală regentă *un lucru*.

⚡ Spre deosebire de gramatica tradițională, GBLR introduce o nouă viziune, unitară asupra sintaxei. În ceea ce privește raportul de coordonare și subordonare, în frază, se poate observa o nouă clasificare a propozițiilor subordonate în propoziții conjuncționale și propoziții relative, în funcție de elementul de relație sau elementul introductiv al propoziției subordonate.

¹³ *Ibidem*, p. 354.